

Зі всього вище зазначеного можна зробити висновок, що нинішніх деяких досягнень, здобутків у роботі наукової бібліотеки не було б без плідної, самовідданої праці невеликого колективу співробітників бібліотеки. Хочеться назвати їх усіх:

Директор бібліотеки – Корнійчук Майя Валентинівна,
бібліограф – Хомич Олена Олександрівна,
бібліотекарі – Шевчук Світлана Дмитрівна, Оношко Ганна Андронівна, Крижанівська Ірина Валеріївна, Денисенко Наталія Володимирівна, Грищук Галина Олександрівна, Климчук Наталія Анатоліївна, Шевцова Алла Григорівна.

З цього навчального року наш колектив поповнив ще один молодий, перспективний працівник – Новоселецький Олександр Миколайович, який займає посаду адміністратора з обслуговування автоматизованих програм.

Я, від імені колективу бібліотеки висловлюю надію та впевненість, що ми, кожний працівник, зокрема, і надалі будемо намагатись з повною віддачею, як кажуть, по-максимуму працювати для подальшої стабільної роботи, розвитку та розбудови наукової бібліотеки Національного університету «Острозька академія».

Олена ШЕРШНЬОВА

Проблеми розвитку туризму в малих містах України (на прикладі Острога)

Найбільш серйозним викликом після руйнування радянської системи для багатьох малих міст стала втрата свого власного місця в великому економічному механізмі перерозподілу праці і капіталу на регіональному та національному рівнях. В свою чергу складові глобального ринку зробили цей виклик історії ще жорсткішим.

Для більшості малих міст повстало нагальне питання розробки власних стратегій розвитку у нових глобальних, національних та регіональних тенденціях. Воно потребує серйозних зусиль міської громади, її мобілізації для вирішення питань: куди йти, з ким, як і завдяки яким ресурсам забезпечувати цей рух?

На щастя, ми живемо в країні, де рекреаційні можливості, історична та культурна спадщина є колосальними ресурсами розвитку.

Кожне з 147 міст, перелік яких затверджено постановою Кабміну, – це окрема сторінка літопису України. Безліч історичних подій, деякі з них, без перебільшень, вплинули і на хід розвитку цивілізації, відбувалися протягом століть на цій землі. Тому наша історія і культурна спадщина цікаві не тільки нашим найближчим сусідам. Разом з тим – величезний потенціал туризму є задіяним сьогодні лише в незначній мірі.

Історія, пам'ятки та культура є продуктами, які можуть продаватись, продукуватись та відтворюватись. Подорожуючого туриста повинні

*Проблеми розвитку туризму в малих містах України
(на прикладі Острога)*

приваблювати культура, традиції, звичаї, для чого потрібно використовувати значні культурні, історичні, природні та людські ресурси. Адже портрет міста – це мозаїка краєвидів, відомих місць, мистецтва, традицій, звичаїв, святкувань, будівель та установ. Все це потрібно захищати та консервувати, створювати конкурентноздатний продукт, зберігати гомогенність, автентичність. Безпосередні атрибути нації – прапори, національні гімни, паради, власна валюта, столиці, присяги, воєнні меморіали, церемонії вшанування померлих за націю, паспорти, кордони – так само як і не такі очевидні аспекти: національні види відпочинку, краєвиди й місцевості, народні герої та героїні, казки, форми етикету, архітектурні схеми, мистецтва й ремесла, способи міського планування, юридичні процедури, форми освіти й військові статuti – всі ті відмінні звичаї, манери, стилі і способи дій і почувань, властиві всім членам спільноти з певною історичною культурою можуть зацікавити туриста.

Однак туристична галузь в малих містах, особливо, Західноукраїнського регіону, або зовсім не розвинена, або ж розвинена в недостатній мірі. Адже становлення незалежної держави проходило з різними внутрішніми проблемами, які позначились на туристичній сфері. В багатьох містах України була повністю сформована туристична інфраструктура, однак зараз вона знаходиться в напівзруйнованому стані. Відродження комунікацій, історико-архітектурних ансамблів та становлення туристичної галузі в малих історичних містах та в регіонах їх розташування повинні стати пріоритетами як для органів місцевого самоврядування, так і для представників бізнесових структур та громади міста. Адже без реального усвідомлення того, що туризм – це можливість розквіту регіону, не можна розпочинати здійснення жодних кроків з його оформлення чи на папері, чи виконання практичних завдань.

Законодавство України визначає: «Рівненська область має 227 територій та об'єктів – 17 заказників, 8 пам'яток природи, 2 пам'ятки садово-паркового мистецтва та місцевого значення – 91 заказник, 36 пам'яток природи, 9 парків – пам'яток садово-паркового мистецтва, 63 заповідні урочища. Сприятливі кліматичні умови, значні масиви лісів, річки, озера, лікувальні торфові грязі та мінеральні води створюють рекреаційні ресурси області. Найцікавішими туристично-екскурсійними об'єктами є: музей-заповідник "Козацькі могили" на о. Журавлиха, історико-культурний заповідник у м. Острозі, палацеві та монастирські комплекси у містах Дубно та Корець, архітектурні пам'ятки XVIII-XIX ст.ст. у м. Рівному та інші. Для області перспективними є пізнавальний, оздоровчий туризм та сімейний відпочинок».

З огляду на попередні дослідження, в місті Острог є потенційні можливості та доцільно розвивати зелений, оздоровчий, маршрутно-пізнавальний, історико-культурний, історико-архітектурний, релігійний, молодіжний, дитячий, сімейний туризм, а також туризм вихідного дня.

Розвиток туризму повинен відбуватись у контексті розвитку території. Виходячи з системного підходу: регіональна політика

включає поряд з економічним соціальний, науково-технічний, демографічний, гуманітарний та національний аспекти.

В сфері економіки в місті Острог, як і в більшості малих міст України, спостерігається досить низька ділова активність представників бізнесових структур. Неузгодженість дій та відсутність плану поетапності співпраці забезпечують функціонування на грані банкрутства більшості підприємств. Всі учасники процесу прагнуть задовольнити лише власні та своєї фірми потреби, незважаючи на інших та неусвідомлюючи перспектив спільної роботи. Недостатня інформованість потенційних підприємців щодо можливості роботи у сфері туризму є одним з головних бар'єрів входу-виходу для становлення туристичного бізнесу.

Доходи населення на території регіонів розташування малих історичних міст та в самих містах є незначними, адже більшість прибутків отримують від сільськогосподарської діяльності та від виробництва продуктів харчування.

Про інвентаризацію туристичних ресурсів влада та громада міст не згадували протягом років незалежності України, а це – необхідна умова для становлення якісної інфраструктури.

В соціальній сфері спостерігається значна кількість проблем. Перш за все, дуже високий рівень безробіття, а регіональна соціальна та професійна мобільність населення є дуже низькими. Також спостерігається поступова втрата кваліфікації робочої сили, адже при постійному виконанні однієї і тієї ж роботи старіє інтелектуально-творчий потенціал працівників.

Рівень правопорушень та злочинності є досить високим, що є непривабливим для потенційних інвесторів та туристів. Щодо активності громадських організацій та просвітництва, яке вони повинні здійснювати, то спостерігається досить низьке залучення висококваліфікованих кадрів для здійснення цього виду роботи.

Основними ж проблемами в демографічній сфері є приріст населення в малих історичних містах, який протягом довгого часу перебуває в загрозовому стані (смертність населення на багато перевищує народжуваність, а також висока смертність серед новонароджених та дітей).

Стосовно статеві-вікової структури населення, то спостерігається стрімке «старіння» населення. Адже на сьогодні простежується чітка тенденція до «відпливу» «свіжої робочої сили», інтелектуальних ресурсів – молоді з малих міст України. Після закінчення вузів молоді люди залишаються в великих індустріальних містах або ж від'їжджають за кордон у пошуках кращої долі. Серед молоді спостерігається втрата віри у власні сили та відчай від усвідомлення своєї безпорадності, що змушують їх залишати рідні міста та шукати «легкої наживи» та «легких грошей» будь-де, але не тут.

Більшість населення регіонів малих історичних міст проживає в сільській місцевості, тому рівень урбанізації території є досить незначним.

Матеріально-технічна база в малих історичних містах є значною: історико-культурні заповідники, музеї, історико-архітектурні ансамблі,

***Проблеми розвитку туризму в малих містах України
(на прикладі Острога)***

храми, собори, каплички, лікувально-оздоровчі санаторії, курорти, спортивні комплекси, ресторани, бари, кафе, готелі, хостели тощо.

Природно-екологічну сферу суспільного життя можна охарактеризувати як ідеальну для становлення та розвитку туризму, однак існують певні проблеми – як боротьба з забрудненням територій промисловими викидами, збереження природного середовища, проблеми втрати ґрунтами своїх властивостей, вирубка лісів тощо. Окрім того є досить незначний доступ до земельних ділянок, придатних для туризму, а це гальмує його розвиток. Майже не здійснюється підтримка оздоровчих та лікувальних властивостей місць туристичного інтересу тощо.

Культурна сфера має досить неузгодженостей та протиріч, адже збереження та розвиток археологічних, історичних та архітектурних пам'яток і об'єктів здійснюється за рахунок державного фінансування, яке є повсякчас недостатнім. Збереження етнографічних особливостей населення, автентичності територій та пам'яток є дуже важливим в умовах сучасної глобалізації та втрати гомогенних національних рис в культурі. Загальний рівень культури населення досить низький тощо.

Існують проблеми повернення історичних експонатів до України, які були вивезені в роки II світової війни чи нелегально з території УРСР та за роки незалежності держави.

Відсутність професійних кадрів в різних сферах суспільного життя та туристичної галузі зокрема, спричиняють негармонійний їх розвиток. Основними проблемами першочергового вирішення є формування підприємницького мислення у представників влади і мешканців малих історичних міст та культури гостинності, а також формування активної позиції громадських організацій та просвітницька робота серед громади міст.

Важливим є розвиток народних ремесел (різьбярства, вишивки тощо), зараз робляться поодинокі спроби відродження, але подекуди безуспішно.

Інституційна сфера характеризується недосконалістю законодавства щодо туризму в Україні та високою вартістю ліцензування і реєстрації суб'єктів туристичної діяльності. Існує досить сильний податковий прес щодо зеленого та інших видів туризму.

Великою проблемою є брак коштів у місцевих бюджетах та недосконала система перерозподілу фінансових потоків, що гальмує процеси розвитку туризму в малих містах України. Спостерігається недостатня координація діяльності багатьох галузей суспільного життя органами влади.

Проблемою більшості органів місцевого самоврядування є визначення джерел та величини власних доходів місцевих бюджетів, які повинні залишитись у містах та направлятись на реставрацію пам'яток історії та культури.

Неврегульованим залишається оподаткування земель при їх переведенні у категорію земель рекреаційного призначення, що для становлення туризму є необхідною умовою.

Непріоритетність туризму у влади як основної економічної галузі на муніципальному рівні не сприяє створенню на місцях туристичних фірм, асоціацій, інформаційно-консультаційних та освітніх установ.

Владні структури досить часто забувають, що малі історичні міста України – це комплекс перспективних факторів для розвитку туризму.

Загалом, для ефективної діяльності туристичної галузі в малих містах України необхідно притримуватись основних 12 етапів у розвитку туризму на місцевому рівні:

1. усвідомлення органами місцевого самоврядування пріоритетності розвитку туризму в місті та закріплення цього стратегічного бачення розвитку міста рішеннями міської влади у відповідних документах;

2. визначення 2-3 відповідальних осіб для координації та реалізації конкретних дій щодо розвитку туризму в місті;

3. означення шляхів фінансування: необхідно передбачити в міському бюджеті кошти на розвиток туризму, а також розробити механізм по залученню зовнішньої фінансової підтримки (державної, НТО, міжнародних та державних фондів, зовнішніх інвесторів та ін.) на фінансування заходів щодо розвитку туризму в місті;

4. визначення стратегічного партнера – науково-дослідна інституція, яка має практичний досвід роботи в галузі туризму (для Західноукраїнського регіону в містах Львові, Києві, Івано-Франківську), надаватиме науково-практичну консультаційну допомогу з вирішення нагальних питань в цій галузі (суттєві результати роботи будуть отримані лише через 2-3 роки);

5. об'єктивна та науково-обґрунтована оцінка місцевих ресурсів розвитку туризму (природних, історико-архітектурних, людських) та визначення їх можливостей в процесах розвитку туризму (буде проведено експрес-аналіз та діагностика стану туристичної індустрії міста);

6. створення, у відповідності з проведеними дослідженнями, Програми розвитку туризму в місті, що передбачатиме розробку одного чи декількох туристичних продуктів на базі існуючої туристичної інфраструктури та з використанням високоякісних послуг, якими вже користуються туристи. До цього процесу залучаються кваліфіковані фахівці, міські бізнес-структури. Також відбувається формування команди та визначення відповідальних за кожний окремий напрямок реалізації заходів програми;

7. створення туристично-інформаційного центру (ТІЦ) або іншої аналогічної структури (бажано неприбуткової). Центр здійснюватиме координацію спільної діяльності з обласним управлінням туризму, українськими та іноземними туристичними агенціями, ТІЦ інших історичних міст по залученню туристів до міста, а також координацію туристичної діяльності на території самого міста. До основних завдань центру також входить забезпечення екскурсійних та інших туристичних послуг; активне сприяння розвитку господарської туристичної діяльності і туристичної інфраструктури, сприяння розвитку мережі туристичних послуг на території міста і

**Проблеми розвитку туризму в малих містах України
(на прикладі Острога)**

регіону; розвиток співпраці з вітчизняними і зарубіжними партнерами міста у сфері туризму і культурних зв'язків, популяризація міста і його історико-культурної спадщини, а також проведення робіт з підготовки програм впорядкування туристичної діяльності і розвитку туризму на території міста, цільових програм та нормативних актів у цій сфері, подання їх на затвердження Ради, організація їх виконання та контроль за виконанням. Центром проводитимуться дослідження для визначення потреб туристів на платні послуги, які вони бажають отримати. ТІЦ допомагає міськими бізнес-структурами;

8. розвиток туристичної інфраструктури міста. Ефективна робота ТІЦ буде сприяти подальшому розвитку туристичної інфраструктури міста та використанню наявних ресурсів. При створенні туристичної інфраструктури необхідно першочергово ефективно використовувати діючі об'єкти;

9. залучення місцевого бізнесу до розвитку туризму на території міста, його мотивація та активна участь в створенні умов по наданню якісних та різноманітних послуг туристам;

10. створення туристичної агенції, основна мета якої – це розробка, на основі проведених досліджень ринку і попиту туристичних послуг, нових туристичних продуктів та їх продаж. Забезпечення туристичних продуктів у відповідності з укладеними договорами;

11. промоція міста як туристичного центру: інформаційна підтримка розроблених туристичних продуктів в ЗМІ, ресурсах Інтернету тощо;

12. ділове партнерство тріади: Влада-Громада-Бізнес, а також поєднання роботи міської та районної влади по становленню туризму на території міста, бо неможливо відокремити місто від району. Необхідно також враховувати трирівневу структуру взаємодії Місто-Регіон-Держава.

Реалізація подібних якісних Програм з розвитку туризму на регіональному рівні стимулюватиме цей вид діяльності в Україні, посилить взаємозв'язок туризму з іншими пріоритетними сферами соціального, економічного та культурного розвитку окремих регіонів та країни в цілому. А це, у свою чергу, сприятиме зростанню авторитету України на світовому ринку туристичних послуг, зміцненню економіки країни, наповненню державного бюджету, створенню потужної туристичної галузі, зростанню добробуту українських громадян, збереженню історико-культурної спадщини та піднесенню духовного потенціалу суспільства.